

УДК 330.142.26

Магістрант Н.З. Шпак;

доц. О.М. Рудницька, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто сутність капіталу, його структуру, управління капіталом на рівні підприємства. З метою визначення оптимального варіанта проаналізовано базові стратегії управління капіталом підприємства.

Ключові слова: капітал, управління капіталом, оптимізація структури капіталу, використання, концепція збереження.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В основу людських відносин покладено власність. Вона є визначальною як для окремих людей, колективів працюючих, так і для суб'єктів господарювання. На рівні підприємств власність виступає як капітал, який є базою його створення і розвитку. У процесі функціонування підприємства він забезпечує інтереси держави, власників і персоналу. Будь-який суб'єкт господарювання, який веде виробничу чи іншу комерційну діяльність, повинен мати визначений капітал, що є сукупністю матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності. Капітал посідає одне з головних місць в системі соціально-економічних та політичних відносин суспільства. Через недосконале управління капіталом як на макро-, так і на мікрорівні, що зумовлено низкою об'єктивних та суб'єктивних причин, економіка України доволі повільно долає кризовий стан. Прискорити процес виходу з кризи можна за допомогою управління капіталом, що відповідає сучасним умовам, спирається на досягнення науки та враховує практику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою. В основу системи управління капіталом покладено концепцію його структури. Виходячи з того, що однозначного визначення "оптимальна структура капіталу підприємства" як категорії не існує, що відповідає канонічним засадам економічної науки, а тому різні автори трактують оптимальність структури капіталу диференційовано за певними критеріальними показниками. Є.Ф. Брігхем, О.С. Стоянова, Е. Нікхбахт, А. Гропеллі, В.Г. Белоліпецький, М.М. Крейніна, В.О. Лялін, Г.Г. Кірейцев та інші дають визначення оптимальної структури капіталу як певного співвідношення власного та залученого капіталу, яке призводить до максимізації вартості акцій підприємства. Тобто критерієм визначення оптимальності структури капіталу автори визначають максимальну ціну акцій підприємств або, іншими словами, ринкову вартість власного капіталу підприємства. Цей підхід спрямований на оцінювання фіктивного капіталу [1, 2, 4].

Інша група авторів як критерій оптимізації співвідношення власного та залученого капіталу виділяє вартість підприємства загалом. До цієї групи можна віднести таких авторів: Дж.К. Шим, Дж.Г. Сигел, В.В. Ковальов, О.О. Терещенко та інших. Так, за твердженнями цих економістів, процес оптимізації структури капіталу підприємства в підсумку передбачає формування оптимального співвідношення різних джерел фінансування діяльності підприємства, при якому максимізується вартість самого підприємства. Тобто акцентують на оцінюванні середньозваженої вартості капіталу [1, 2].

Розвиваючи зазначені вище критерії визначення оптимальної структури капіталу підприємств, деякі автори акцентують свою увагу на критерії співвідношення рентабельності власного капіталу та фінансової стійкості підприємства. Так, І.О. Бланк зазначає, що оптимальна структура капіталу – це таке співвідношення використання власних і залучених джерел, за якого забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості, тобто максимізується його ринкова вартість [1].

Отже, результати досліджень підтверджують, що ефективне функціонування підприємств ґрунтується на правильно обраній та сформованій структурі капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умови розвитку трансформаційної економіки України створили об'єктивну необхідність розроблення та обґрунтування нових підходів та інструментарію управління структурою капіталу підприємства з метою її оптимізації.

Структура капіталу, що використовується підприємством визначає багато аспектів не тільки фінансової, але й операційної та інвестиційної його діяльності, активно впливає на кінцеві результати цієї діяльності. Вона впливає на коефіцієнт рентабельності активів та власного капіталу, тобто впливає на рівень економічної та фінансової рентабельності підприємства, визначає систему коефіцієнтів фінансової стійкості та платоспроможності й остаточно формує співвідношення у ступенях прибутковості та ризику в процесі розвитку підприємства.

Управління формуванням структури капіталу, як складова управління загалом є системою принципів і методів розроблення та реалізацією управлінських рішень, пов'язаних із встановленням оптимальних параметрів його обсягу та структури, а також його залучення з різних джерел та в різноманітних формах для здійснення господарської діяльності підприємства [1].

Капітал підприємства є головним вимірником його ринкової вартості, що залежить як від об'єктивних чинників (масштабу цін в економіці країни і ряду макроекономічних показників), так і суб'єктивних чинників (наприклад, найпростішого – облікової політики підприємства); індикатором виступає, насамперед, власний капітал підприємства, що визначає обсяг його чистих активів. Простіше кажучи, управління капіталом – це вплив суб'єкта ринку (тобто підприємства) на об'єкт управління (тобто капітал) з метою ефективного та оптимального використання цього об'єкта для ведення господарської діяльності суб'єкта.

Управління капіталом підприємства скероване на вирішення таких основних завдань [1, 2]:

1. Формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства.
2. Оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання.
3. Забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику.

4. Забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, при запланованому рівні його доходності.

5. Забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку.

6. Забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників.

7. Забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства.

8. Оптимізація обігу капіталу.

9. Забезпечення своєчасного реінвестування капіталу.

Процес управління структурою капіталу ґрунтується на певному механізмі, який є системою основних елементів та функцій, що регулюють процес розроблення та реалізації управлінських рішень у цій галузі.

Ефективність діяльності значною мірою залежить від рівня розвитку та вдосконалення системи управління капіталом. Управління капіталом суб'єктів господарювання тісно пов'язане із прийняттям управлінських рішень, оскільки його величина та динаміка є важливими критеріями для встановлення їхньої оптимальності [3]. Капітал завжди є необхідним атрибутом діяльності – від моменту створення підприємства до його ліквідації або реорганізації. Своєю чергою, управління капіталом передбачає вплив на його обсяг і структуру, а також джерела формування з метою підвищення ефективності його використання. Налагоджений механізм управління капіталом передбачає: чітку постановку цілей і завдань управління капіталом, а також контроль за їх дотриманням у плановому періоді; удосконалення методики визначення й аналізу ефективності використання усіх видів капіталу; розроблення напрямків оптимізації процесу управління капіталом, а також їхнього аналізу і запровадження; розроблення методики оперативного управління високоліквідними обіговими активами; розроблення загальної стратегії управління капіталом; використання у процесі управління економічних методів і моделей, зокрема під час аналізу і планування; орієнтацію на використання внутрішніх важелів впливу на процес управління капіталом.

Саме капітал є головною рушійною силою ефективного функціонування суб'єкта діяльності, ефективно управління яким зумовлює перспективу розвитку господарської одиниці, тому докладнішого розгляду потребує оптимізація структури капіталу.

Аналіз літературних джерел дав змогу зробити висновки, що методику оптимізації структури капіталу доцільно побудувати у три етапи [1]:

1. Здійснення фінансового аналізу структури капіталу.

2. Визначення інтегрованих шляхів оптимізації структури капіталу.

3. Створення ефективної концепції збереження власного капіталу.

Виходячи із визначення власного капіталу як загальної вартості майна підприємства, можна зауважити, що реальну вартість не завжди можна визначити кількісно, зокрема за інших рівних умов вартість компанії, що є відомим трендом, є вищою, а отже, вищою буде і вартість її майна [1, 4]. З іншого боку, за наявності на підприємстві власного інтелектуального капіталу його вартість (вартість розроблення та виконання досліджень) не завжди відповідає ринковій вартості (конкурентні переваги, які надасть підприємству це

розроблення). Тож оцінка реальної ринкової вартості власного капіталу підприємства є першим кроком до ефективного управління ним.

Під час визначення оптимальної частки власного капіталу у структурі капіталу підприємства, враховуючи функціональне призначення власного капіталу, на мікрорівні можна виділити його позитивні риси:

- простота залучення використання (під час вирішення питання щодо збільшення обсягу власного капіталу або щодо напрямів його використання рішення приймає підприємство без участі будь-яких інших суб'єктів господарювання);
- вища дохідність та здатність генерувати прибуток (під час використання власного капіталу немає потреби сплачувати відсотки за кредитом);
- підвищення конкурентостійкості підприємства (наявність значної частки власного капіталу збільшує його платоспроможність та фінансову стійкість, що надає певних конкурентних переваг та статусу перед клієнтами та партнерами) [4].

Проте використання підприємствами лише власного капіталу має і негативні риси:

- обсяг власного капіталу обмежений, тому підприємство може втратити можливість розширення діяльності та збільшення рентабельності за рахунок залучення позикових коштів за допомогою ефекту фінансового левериджу;
- часто власний капітал, залучений із зовнішніх джерел, має вищу вартість порівняно з позиковим капіталом [4].

Тому одним із основних питань управління власним капіталом підприємства є визначення оптимальної структури капіталу, тобто такого співвідношення власних і позикових коштів, яке забезпечує максимізацію ринкової вартості компанії.

Враховуючи динамічність зовнішнього середовища та підвищення конкуренції, часто основною метою підприємства є не збільшення власного капіталу, а його збереження. Необхідність забезпечення власного капіталу на визначеному рівні відобразилась у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку у вигляді концепції збереження власного капіталу, що орієнтована на забезпечення безперервності господарської діяльності підприємства. Одним із показників збереження власного капіталу є показник "чисті активи", який визначається як різниця між активами підприємства та обсягом його зобов'язань. Подібним чином деякі автори визначають власний капітал підприємства [5]. Варто зазначити, що управління формуванням, використанням та збереженням власного капіталу є основним у системі менеджменту і існує навіть на малих підприємствах, а от питання визначення ринкової вартості компанії, дієвості її фінансово-господарської діяльності та формування оптимальної структури капіталу зазвичай виникають лише на великих підприємствах.

Відповідно до концепції збереження власного капіталу таке управління доцільне у разі, коли підприємство перебуває у кризовому стані. Результатом управління капіталом повинна бути розроблена підприємством на основі власного досвіду із врахуванням теоретичних узагальнень, наведених в економічній літературі, система показників стану і використання капіталу, наприклад: співвідношення власного, позиченого і залученого капіталу; норма-

тив власного обігового капіталу; опора фінансового важеля (фінансовий леверидж) тощо.

Висновки. В умовах ринкової економіки в Україні процеси, що пов'язані з вдосконаленням системи управління капіталом підприємства, зокрема його формування та використання, набувають особливого значення, оскільки створення та розвиток необхідної фінансової ресурсної бази є важливою умовою сталого економічного зростання.

Отже, під час розроблення фінансової політики підприємства потрібно вибрати таку структуру капіталу, яка за найнижчої вартості капіталу дасть змогу збільшити ринкову вартість економічної одиниці. Оптимальною є така структура капіталу, яка дасть змогу звести до мінімуму середньозважену вартість капіталу і, водночас, підтримати кредитну репутацію підприємства на рівні, який сприяє залученню нових капіталів на прийнятних умовах.

Література

1. Бланк И.А. Управление капиталом : учебный курс. – К. : Вид-во "Эльга", Изд-во "Ника-Центр", 2004. – 576 с.
2. Воробйов Ю.М. Формування власного фінансового капіталу підприємств // Фінанси підприємства. – 2006. – № 6. – 332 с.
3. Плікус І.Й. Система моніторингу для фінансового прогнозу діяльності підприємства // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 35-44.
4. Шевчук Н. Капітал підприємства: формування та ефективність функціонування // Ринок цінних паперів України. – 2004. – №5, 6. – С. 39-43.
5. Іонін Є.Є. Аналітичне підґрунтя концепції збереження власного капіталу // Актуальні проблеми економіки України. – 2005. – №1(43). – С. 43-53.

Шпак Н.З., Рудницькая О.М. Система управления капиталом предприятия

Рассмотрены сущность капитала, его структура, управление капиталом на уровне предприятия. С целью определения оптимального варианта проанализированы базовые стратегии управления капиталом предприятия.

Ключевые слова: капитал, управление капиталом, оптимизация структуры капитала, использование, концепция сохранения.

Shpak N.Z., Rudnytskaya O.M. System capital management company

The essence of capital, its structure, capital management at the enterprise level. In order to determine the optimal variant analyzed basic strategy capital management company.

Keywords: capital, capital management, optimization of capital structure, using the concept of conservation.

УДК 336.225.3

Студ. Л.М. Якимчук;

доц. В.М. Чубай, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ НА ДОБРОБУТ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Досліджено податкову систему України та її вплив на фізичних осіб, запропоновано шляхи його оптимізації. Вивчено негативні і позитивні моменти в податковому регулюванні з погляду фізичних осіб.

Ключові слова: податки, податкова система, фізичні особи, оптимізація.

Формулювання проблеми. Податки – невід'ємний елемент економіки країни, який істотно впливає на всі грані економічного та соціального життя